

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТИТУТ

НАУКОВІ ПРАЦІ НДФІ

НАУКОВИЙ ЗБІРНИК
Заснований у червні 1996 р.
Київ

ВИПУСК 1 (58)
2012

З М І С Т

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА ТА ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

- Дьяченко Я. Я.* Методичні переваги проектного фінансування
утвердження інноваційної моделі розвитку економіки 3
- Дем'янишин В. Г., Сіташ Т. Д.* Типологія, еволюція та нова парадигма
фінансування системи охорони здоров'я 10
- Гайдук Л. А.* Державне регулювання інноваційної активності
суб'єктів господарювання 21
- Черевиков Є. Л.* Особливості державного фінансування інфраструктурних
проектів на засадах державно-приватного партнерства 29
- Дука А. П.* Інвестиційні процеси в економіці України та їх
інноваційні орієнтири 39
- Поснова Т. В.* Напрями удосконалення механізму фінансування
соціальної сфери 46
- Дробязко А. О.* Взаємозв'язок розвитку фінансової інфраструктури
та національного інвестиційного потенціалу 53
- Іголкін І. В.* Роль національних і транснаціональних проектів
у системі розвитку інфраструктури національної економіки 60

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА

- Корнієнко Н. М.* Теоретичні та практичні засади програмно-цільового
методу планування бюджетних видатків 70
- Савастєєва О. М.* Функції органів Державної казначейської
служби України щодо обслуговування кошторисів розпорядників
та одержувачів бюджетних коштів 79

РИНОК ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

- Іваницька О. М.* Про концепцію удосконалення функціонування
біржової торгівлі цінними паперами 86
- Шірінян Л. В.* Досвід розвитку мікрострахування у країнах Азії 95
- Баланюк Н. Ю.* Правові та практичні аспекти функціонування
недержавних пенсійних фондів. 106
- Денисенко О. М.* Особливості приватизації в Польщі, Україні та Росії
та їх вплив на фондовий ринок 117
- Лой Ю. В.* Перспективи розвитку фондового ринку України 126

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА

- Бобров Є. А.** Енергетична безпека держави: виникнення феномену, сучасний стан, перспективи розвитку 134
- Іщенко В. В.** Актуальні проблеми забезпечення фінансової безпеки України: аналіз загроз та ризиків податкової безпеки. 143

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ФІНАНСІВ

- Голубка С. М.** Історичні віхи Головного фінансового відомства УСРР–УРСР та фінансово-економічна політика радянської доби . . 150

У збірнику представлено результати досліджень проблем бюджетної та фінансової політики, фінансово-економічного регулювання, аналізу окремих аспектів оподаткування, бухгалтерського обліку та фінансового контролю.

Для працівників органів державної влади та управління, науковців, підприємців, аспірантів і студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Академії фінансового управління Міністерства фінансів України
(Протокол № 2 від 3 квітня 2012 р.)*

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Єфименко Т. І., д. е. н., професор (*головний редактор*);
Лондар С. Л., д. е. н., професор (*заступник головного редактора*);
Соколовська А. М., д. е. н., професор (*заступник головного редактора*);
Терещенко Г. М., к. е. н., с. н. с. (*відповідальний секретар*);
Буковинський С. А., к. е. н.; **Власюк О. С.**, д. е. н., професор; **Гаврилюк О. В.**, д. е. н., професор;
Гайдай М. Г., к. е. н., доцент; **Гасанов С. С.**, к. е. н., доцент; **Дьяченко Я. Я.**, д. е. н., професор;
Затонацька Т. Г., к. ф.-м. н., доцент; **Крупка М. І.**, д. е. н., професор; **Кудряшов В. П.**, д. е. н., професор;
Іваницька О. М., д. н. д. у., доцент; **Леоненко П. М.**, д. е. н., професор;
Ловінська Л. Г., д. е. н., професор; **Лютий І. О.**, д. е. н., професор; **Мельник В. М.**, д. е. н., доцент;
Міщенко В. І., д. е. н., професор; **Олейнікова Л. Г.**, к. е. н.; **Павлюк К. В.**, д. е. н., доцент;
Плескач В. Л., д. е. н., професор; **Полозенко Д. В.**, д. е. н., професор; **П'ятаченко Г. О.**, к. е. н., професор;
Рядно О. А., д. т. н., професор; **Юринець В. Є.**, д. ф.-м. н., професор;
Чумакова І. Ю., к. е. н., доцент; **Чухно А. А.**, д. е. н., професор, академік НАН України

Згідно з постановою ВАК України від 8 вересня 1999 р. № 01-05/9 даний збірник віднесено до наукових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (Перелік № 2, розділ “Економічні науки”)

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.
Автори несуть повну відповідальність за достовірність та повноту викладу матеріалу, що публікується.

Матеріали, надруковані у збірнику, є власністю академії, захищені міжнародним та українським законодавством і не можуть бути відтворені у будь-якій формі без письмового дозволу видавця.

Редакція залишає за собою право на скорочення та редагування авторських текстів.

© Автори, 2011
© ДННУ “Академія фінансового управління”, оригінал-макет, 2011

Шірінян Л. В.,

кандидат економічних наук, доцент,
докторант відділу фінансових ринків
Науково-дослідного фінансового інституту
Академії фінансового управління
Міністерства фінансів України

ДОСВІД РОЗВИТКУ МІКРОСТРАХУВАННЯ У КРАЇНАХ АЗІЇ

Досліджено зарубіжний досвід мікрострахування. Наведено основні продукти мікрострахування і висвітлено особливості, переваги мікрострахування у країнах Азії з позицій можливого використання в Україні.

Ключові слова: досвід мікрострахування, регулювання, мікрострахові продукти, країни Азії.

Останнім часом дедалі більше поширюються визнання та застосування світовою спільнотою мікрофінансування як ефективного інструменту подолання бідності та активізації підприємницького потенціалу. Одним із проявів мікрофінансової діяльності є мікрострахування як вид цивільно-правових відносин щодо захисту від певних подій майнових інтересів юридичних і фізичних осіб з низькими доходами в обмін на регулярні низькі платежі (премії) і як різновид спрощеної системи страхування¹.

Найбільшого розвитку мікрострахування набуло в країнах Азії, Африки та Латинської Америки, де загальна кількість мікростраховиків становить 222 організації, зокрема за регіонами: Латинська Америка та Кариби – 68, Східна Азія і Тихий океан – 15, Південна Азія – 89, Східна Європа та Центральна Азія – 3, Африка – 42, Середня Азія та Північна Африка – 5². Мікрострахування в цих країнах – альтернатива не тільки комерційному страхуванню, а й поширеному лихварству.

Для України вивчення і впровадження мікрострахування є актуальним з погляду розв'язання проблем з наданням страхових послуг малозабезпеченому населенню і малому бізнесу. Саме тому доцільно вивчити досвід мікрострахування в країнах, де воно вже застосовується, і розглянути можливість впровадження такого страхового захисту для незаможних верств населення України.

Для всього світу загалом і України зокрема це питання є досить новим і нерозвинутим. Особливості розвитку мікрострахування у слаборозвинутих країнах світу висвітлювали у своїх працях такі зарубіжні вчені, як К. Чер-

¹ Шірінян Л. В. Мікрострахування – новий напрям розвитку страхової діяльності в Україні / Л. В. Шірінян // Регіональна економіка. – 2010. – № 2. – С. 141–150.

² Jean-Kwon W. An Analysis of Organisational Market and Socio-cultural Factors Affecting the Supply of Insurance and Other Financial Services by Microfinance Institutions in Developing Economies / W. Jean-Kwon // The Geneva Papers. – 2010. – Vol. 35. – P. 130–160.

чилль³, М. Маккорд⁴, Е. Гребенщиков⁵. Питаннями розвитку мікрострахування в Україні почав займатися центр мікрострахування в Європі зі штаб-квартирою у Варшаві, який здійснив вибіркове опитування населення України з метою визначення потреб у страхових послугах⁶. У попередніх дослідженнях автором було розглянуто питання впровадження мікрострахування в Україні, але поза увагою залишилося детальне висвітлення зарубіжного досвіду⁷.

Метою статті є вивчення досвіду мікрострахування країн Азії, де воно найбільш розвинуте, що може стати теоретичною основою для впровадження мікрострахування в Україні.

Міжнародні страхові корпорації розглядають мікрострахування як прояв не тільки доброчинності, а й глобальної відповідальності за стан справ у менш розвинутих державах, особливо в Афро-Азіатському регіоні. До того ж у країнах, що розвиваються, мікрострахування містить величезний потенціал і резерв для розвитку страхового бізнесу.

Розподіл обсягів мікрострахування за географічними регіонами показує, що найбільша його частка властива країнам, де спостерігаються найбільші обсяги мікрокредитування: Східної та Південної Азії, Латинської Америки. Регресійний аналіз демонструє лінійно-кореляційну модель взаємозв'язку між обсягами кредитів і активами мікрострахових компаній (рисунки). Це означає, що мікрострахування набуває поширення в світі переважно за рахунок страхування мікрокредитів. Останній результат характеризує той факт, що в багатьох випадках мікрострахування є засобом захисту кредитних установ.

Основними каналами поширення продукції мікрострахування в цих країнах є:

- кредитні спілки (через добровольців, працівників на місцях);
- страхові компанії (через страхових агентів, інтернет і телефонний зв'язок);
- міжнародні фінансові організації;
- неприбуткові організації (через групи самодопомоги, медпрацівників, співробітників).

³ Churchill C. Insuring the Low-Income Market: Challenges and Solutions for Commercial Insurers / C. Churchill // *The Geneva Papers*. – 2007. – Vol. 32. – P. 401–412.

⁴ McCord M. J. Supplying Health Microinsurance: Lessons from East Africa / M. J. McCord // *International Journal of Public Administration*. – 2007. – Vol. 30. – P. 737–764.

⁵ Гребенщиков Э. С. Микрострахование – не вполне обычное страхование и не только для малоимущих / Э. С. Гребенщиков // *Финансы*. – 2007. – № 10. – С. 47–51.

⁶ Matul M. Market for Microinsurance in Ukraine. Low-Income Households Needs and Market Development Projections / M. Matul, E. Durmanova, V. Tounitsky. – Warsaw: Microfinance Centre for CEE and the NIS, 2006. – 75 p.

⁷ Шірінян Л. В. Ризикова складова мікрострахування / Л. В. Шірінян // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2011. – № 6. – С. 11–15; Шірінян Л. В. Ключові питання державного регулювання мікрострахування / Л. В. Шірінян // *Наукові праці НДФІ*. – 2011. – № 4 (57). – С. 11–21.

Обсяг активів мікростраховиків, млн дол. США

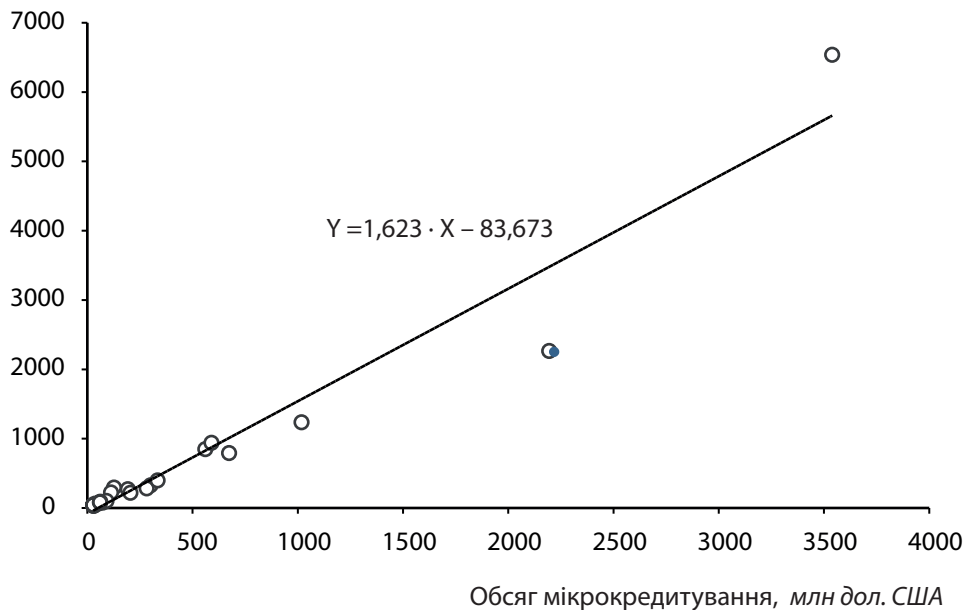

Рисунок. Лінійний взаємозв'язок між обсягами кредитів (X) і активами (Y) мікрострахових компаній світу

Складено за: *Jean-Kwon W. An Analysis of Organisational Market and Socio-cultural Factors Affecting the Supply of Insurance and Other Financial Services by Microfinance Institutions in Developing Economies / W. Jean-Kwon // The Geneva Papers. – 2010. – Vol. 35. – P. 130–160.*

Мікрострахові продукти, що пропонуються страхувальникам, розрізняються за рівнем складності. У порядку її зростання ці продукти можна розташувати у такій послідовності: 1) страхування життя; 2) страхування від нещасного випадку / безробіття; 3) страхування майна / тварин; 4) рента / страхування вкладу (на дожиття); 5) страхування здоров'я / від втрати працездатності; 6) комбіновані страхові пакети; 7) страхування врожаю / від негоди.

Найрозвинутішим є мікростраховання в країнах Азії – Індонезії та В'єтнамі, про що свідчить частка обсягів мікростраховання у світовому розподілі мікростраховання: Індонезія (42,8 %), В'єтнам (14,8 %), Перу (8,1 %), Бангладеш (6,2 %), Мексика (5,2 %), Індія (2,6 %), Колумбія (2,1 %), Пакистан (1,9 %), Парагвай (1,8 %), Марокко (1,4 %)⁸.

Розглянемо особливості розвитку мікростраховання у країнах різних регіонів Азії.

Західна Азія. Приклад однієї з ісламських країн цього регіону, Лівану, свідчить, що поширення там набуло ісламське страхування “Takaful” (араб-

⁸ *Jean-Kwon W. An Analysis of Organisational Market and Socio-cultural Factors Affecting the Supply of Insurance and Other Financial Services by Microfinance Institutions in Developing Economies / W. Jean-Kwon // The Geneva Papers. – 2010. – Vol. 35. – P. 130–160.*

ське слово, що означає “поручительство один за одного” або об’єднана гарантія). Воно є формою страхування, базованою на законах мусульманства й шаріату. Основоположна філософія схожа з кооперативною формою з додатковими обмеженнями на інвестиції й гнучкіша щодо формування капіталу. Принципи страхування “Takaful” є такими:

- співпраця власників полісів задля спільного блага;
- сплата внесків усіма власниками полісів для допомоги тим, хто потребує підтримки;
- розподіл збитків залежно від міри відповідальності серед членів общини;
- неможливість невизначеності внесків і компенсації;
- неможливість отримання переваг за рахунок інших.

Теоретично “Takaful” розглядається як форма кооперативного страхування, за якої члени вносять певну суму грошей до загального фонду. Метою є взаємодопомога. З роками відбулася комерціалізація “Takaful”, яка привела до створення декількох моделей, кожна з яких існує в певному середовищі. У мусульманському суспільстві досить скептично ставляться до такої практики, але з погляду провайдерів багато ще треба зробити для поліпшення каналів дистрибуції. Факт наявності обмеженої кількості гравців ускладнює доступ до мікрострахового продукту. Перша схема “Micro-takaful” була створена в 1997 р. аграрним фондом взаємодопомоги Лівану, який надавав страхування у випадку хвороби, коли витрати не були покриті урядом або фондом соціальної безпеки⁹.

Досвід Лівану засвідчує релігійне спрямування мікрострахування в певних країнах. Це, з одного боку, допомагає незаможним, з другого — суттєво обмежує доступ інших осіб до такого страхування внаслідок релігійних обмежень і малої кількості мікростраховиків на ринку. Щодо України, то є ймовірність виникнення такої форми кооперативного страхування в Криму. Однак бажано на страховому ринку мати широке коло гравців, не обмежених релігійними канонами.

Південна Азія. Показовим прикладом є Бангладеш з чисельністю населення 140 млн осіб, більшість з якого живе в умовах абсолютної бідності й не має коштів на харчування, не кажучи вже про страхування. Незважаючи на це, робітники невеликих текстильних фабрик, власники вантажних автомобілів та інших транспортних засобів, селяни та ін. досить часто стають клієнтами страхових компаній. Завдяки тому, що страхова галузь пропонує поліси страхування життя з інвестиційним доходом широкому колу споживачів, кошти таких категорій населення перетворюються на важливе джерело фінансування інвестиційних проектів у країні.

У 1998 р. у Бангладеш була відкрита компанія “Delta Life Insurance”, яка цілеспрямовано стала страхувати бідних у містах і на селі. Вона пропонує страхування життя і заощаджень й охоплює більше ніж 800 000 страхувальників. Доставка полісів здійснюють співробітники компанії, а збирання

⁹ Microinsurance Newsletter: Improving Risk Management for the Poor / The Working Group on Microinsurance // Microinsurance. — 2004. — № 5. — 6 р.

внесків відбувається за місцем проживання/роботи. Крім того, запропоновано позики під поліс, а також можливість використання накопичень до настання терміну виплати. У 2003 р., після низки реорганізацій, на базі “Delta Life Insurance” виникла інша компанія “GONO-Greemeen”, яка за декілька років продала до 2 млн полісів накопичувального страхування життя¹⁰.

Спочатку проект “Delta Life Insurance” розвивався як соціально орієнтований і фінансувався за рахунок доходів від традиційного напрямку діяльності страховика “GONO-Greemeen” — комерційного страхування. Проте, в міру того як поліпшувалася якість управління, підвищувалася ефективність контролю, компанія відійшла від перехресного субсидування й перевела проект мікрострахування на комерційну основу. Такий результат і вдалий досвід засвідчують можливість прибутковості мікрострахування й спонукають до активних дій і пошуку власних шляхів його упровадження в Україні.

У Хашимітському Королівстві Йорданія у травні 2007 р. започатковано інший проект зі створення мережі “сільських банків”, що складається зі 100 тис. відділень. Спонсором проекту стала страхова компанія життя AIG (США), яка надала 1,5 млн дол. США на підготовку персоналу для сільських банків. Цільовою аудиторією такої мережі є селяни, щоденний дохід яких становить менше 2 дол. США, а розмір кредитів, які він надає, не перевищує 50 дол. США. За такого підходу інтерес страховика збігається з інтересами банкірів, адже до того, як застрахувати, потрібно прокредитувати, і тоді банківський клієнт стає й клієнтом страховика.

Досить цікавим і специфічним є досвід мікрострахування в Індії. Уряд Індії приділяє значну увагу розвитку мікрострахування і як регулятор, і як популяризатор цієї сфери. Основним органом, що сприяє цьому процесові, є Агентство з регулювання розвитку Індії (IRDA), яке проводить широкі консультації з суспільством для вирішення питань, пов'язаних із регулюванням мікрострахування. IRDA розроблено два важливих документи — “Зобов'язання страховика перед сільським соціальним сектором” та “Концепція регулювання мікрострахування в Індії”¹¹.

Перший документ, опублікований у 2002 р., є системою квот. Він зобов'язує страховиків продавати страховий поліс клієнтам з низькими доходами. Ці вимоги були висунуті до нових страхових компаній, які увійшли на ринок страхування Індії після його лібералізації, і поставили страховиків у достатньо жорсткі умови, адже без продажу полісів мікрострахування вони не можуть продати вигідніші продукти страхування. IRDA зупиняє діяльність страховиків, які не відповідають цим вимогам. Цікаво, що багато страховиків Індії готові зазнати збитки у зв'язку з мікрострахуванням для того, щоб увійти на загальний ринок страхування. В інших країнах, що розвиваються, де ринок загального страхування є не таким великим і вигідним, страховики не погоджуються на такі збитки.

¹⁰ Гребенщиков Э. С. Микрострахование — не вполне обычное страхование и не только для малоимущих / Э. С. Гребенщиков // Финансы. — 2007. — № 10. — С. 47—51.

¹¹ Microinsurance Newsletter: Improving Risk Management for the Poor / The Working Group on Microinsurance // Microinsurance. — 2004. — № 5. — 6 р.

Положення “Концепції регулювання мікрострахування в Індії”, яка набрала чинності у 2004 р., стали важливим стимулом для інновацій у цьому секторі. Потреба в досягненні поставлених цілей змусила страховиків розробити нові мікрострахові продукти й знайти шляхи забезпечення надання послуг. Одним з головних питань, розглянутих у Концепції, є питання адекватності вимог до капіталу. IRDA займає жорстку позицію щодо питань капіталу для мікрострахування і водночас не надає точної математичної формули його визначення. В Індії страховик, який хоче продавати тільки поліси за низькою ціною, повинен мати такий самий капітал, що й компанії, які продають інші поліси¹².

Крім того, в Індії Генеральна страхова корпорація від імені уряду впроваджує Національну програму сільськогосподарського страхування. Вона є обов’язковою для фермерів, передбачаючи фінансування витрат на вирощення врожаю, покриття збитків на випадок неврожаю і виплату суми позики. Внески встановлюють залежно від площі посіву та культури, що вирощується, а субсидії надає уряд.

Останнім часом страховики Індії пропонують нові інноваційні канали поширення мікрострахування. Наприклад, “ICICI Group” запропонувала безкоштовні телефонні картки робітникам заводу з низькою оплатою праці, безкоштовне страхування життя / від нещасного випадку, страхування в режимі он-лайн.

Отже, досвід Індії у сфері регулювання мікрострахування може бути використаний в Україні. Слід також зазначити, що для здійснення традиційного страхування страховикам (особливо новим) потрібно обов’язково пропонувати мікрострахові продукти. На нашу думку, така комбінація традиційного страхування й мікрострахування могла б змінити ситуацію на вітчизняному ринку страхових послуг, охопивши соціально незахищені та незаможні верстви населення.

Південно-Східна Азія. Типовим прикладом упровадження мікрострахування в цьому регіоні є Філіппіни. Страхові компанії розмежовано на традиційні комерційні організації, що мають звичайне податкове навантаження, і некомерційні організації – асоціації взаємодопомоги (МВА), які фактично відіграють роль мікростраховика й мають суттєві пільги з оподаткування. Діяльність некомерційних організацій взаємодопомоги регулює Комісія страхування Філіппін – державна структура, яка контролює сферу страхування відповідно до вимог Кодексу страхування. Кодекс передбачає спеціальні процедури для МВА й добродійних трастів з метою розширення мікрострахування¹³.

¹² Microinsurance Newsletter: Improving Risk Management for the Poor / The Working Group on Microinsurance // Microinsurance. – 2004. – № 5. – 6 p.

¹³ Llanes J. G. D. A comparison between conventional insurance and microinsurance and the viability of microinsurance as a product offering / J. G. D. Llanes / QBE Insurance (Philippines), Inc. – 2008. – 21 p.; Llanto G. M. Developing Principles for the Regulation of Microinsurance (Philippine Case Study) / G. M. Llanto, M. P. Geron, J. Almario // Philippine Institute for Development Studies: discussion paper series. – 2007. – № 26. – 80 p.

Розподіл ризику й інші форми управління за допомогою механізмів солідарності є характерною рисою для філіппінських общин упродовж багатьох століть. Одна зі схем, що переважає, — так звана схема *damayan*, яка ґрунтується на створенні загального фонду страхування життя й характерна для кооперативів й асоціацій. За цією схемою самострахування учасники переносять ризик однієї особи на групу осіб, яка колективно управляє цим ризиком. Така схема набула законного статусу і стала обов'язковою. Мікрофінансові організації (МФО) називають її “страхуванням життя”. Ця традиція розподілу ризику допомогла роботі регуляторів страхування.

Подібна схема солідарності є й у сільському господарстві Філіппін. Центр сільськогосподарського розвитку (CARD) через юридичну структуру на основі законодавства для некомерційних асоціацій взаємодопомоги MBA пропонує страхування трьох видів: страхування життя, надання гарантії терміну погашення позики, утворення каси взаємодопомоги (для довгострокових накопичень). Структура управління CARD більше схожа на кооператив, оскільки переважна частина опікунів є членами — користувачами відповідної компанії — партнера з мікрострахування. Страхування обов'язкове для всіх членів CARD й охоплює 600 тис. осіб із низькими доходами.

Страхове законодавство Філіппін дає MBA можливість змінювати статус із некомерційної організації взаємодопомоги на традиційну комерційну організацію, якщо вона відповідає вимогам, що висуваються до мінімального капіталу. Переваги подібної конверсії полягають у можливості надання більш різноманітних продуктів для ринку з низькими доходами, який не зацікавлений у послугах великих компаній або МФО.

Загалом філіппінські закони для некомерційних організацій взаємодопомоги MBA сприяли розвитку сфери мікрострахування й збільшенню кількості членів її організацій. Вимоги щодо членства є порівняно простими й водночас достатньо жорсткими для того, щоб Комісія страхування могла обмежити діяльність шахрайських організацій.

У Камбоджі мікрострахування переважно охоплює здоров'я і життя¹⁴. Страхова компанія GRET використовує модель “страховик — постачальник”, причому маркетинг проводить власний персонал. Послуги з первинної охорони здоров'я надають лікарі компанії GRET на місцях. Госпіталізацію здійснюють у незалежній лікарні. Компенсація має готівкову форму в разі смерті застрахованого.

Найбільший обсяг мікрострахування в регіоні належить В'єтнаму, де головною галуззю економіки країни є сільське господарство, а також розвивається промисловість. За чисельністю населення В'єтнам посідає 13-те місце у світі, середня тривалість життя перевищує 70 років, а в досить віддалених сільських районах проживає 72 % громадян, що зумовлює додаткові витрати мікрострахових постачальників на пересування і роз'яснювальну роботу.

¹⁴ *Suan I. D. C. Microinsurance program for trade union members in cambodia: pricing and financial projections / I. D. C. Suan, M. Pang-Rey, R. V. Almazan // Philippine Management Review. — 2008. — Vol. 15. — P. 119–147.*

Досвід В'єтнаму для нас цікавий також тим, що донедавна в соціалістичній країні діяла монополія й навіть не було окремого регулятора страхових послуг¹⁵. Починаючи з 1993 р., сталися суттєві зміни в законодавстві та формах управління. З 1996 р. у країні функціонують два типи потужних мікрофінансових установ: фонд об'єднання жінок (Vietnam Women's Union TYM Fund) і фонди взаємної допомоги (Mutual Assistance Funds, MAF). Останні є досить поширеними і не регулюються державою. Вони не використовують страхових полісів і можуть пропонувати страхування лише для членів такого об'єднання.

За обсягами мікрострахування у 2010 р. В'єтнам посів друге місце у світі. Наразі страхове законодавство В'єтнаму не містить заборони на мікрострахування з боку іноземних страховиків або неформальних страхових схем MAF усередині країни. Водночас чинними є окремі два закони стосовно мікрофінансових установ: Декрет 28/2005/ND-CP для малих фінансових інститутів і Декрет 18/2005/ND-CP, що регулює страхову діяльність і дозволяє неформальним і неприбутковим MAF перетворюватися на офіційні товариства взаємної допомоги зі страхування Mutual Assistance Insurance (MAI), які регулює держава. Члени такого товариства є власниками компанії, а отже, мають право брати участь у її менеджменті та водночас є страхувальниками. Держава встановлює певні вимоги до MAI:

- надання послуг лише зі страхування здоров'я, від нещасного випадку, майна та збитків, продуктів, які транспортують, засобів пересування, від вогню та пожежі, човна/судна та цивільної відповідальності власника кредиту, від втрати бізнесу, сільського господарства;
- кількість членів повинна бути більшою ніж десять, й організація повинна мати таку структуру: збори членів, дирекція, директор, наглядова рада;
- капітал мікростраховика має перевищувати 625 тис. дол. США, а мікростраховика, який працює в сільському господарстві, — 562 тис. дол. США;
- MAI повинне мати страхові резерви, або 5 % коштів після сплати податків. Мінімальний розмір страхових резервів — 10 % початкового капіталу;
- діяльність повинна здійснюватися згідно із законом про страхування та іншими законами В'єтнаму.

MAI звітують перед Міністерством фінансів В'єтнаму, яке надає ліцензії і є головним державним регулятором, котрий стандартизує й встановлює вимоги у страховій галузі.

Досвід В'єтнаму показує, що можливий законодавчо визначений шлях перетворення неформальних страхових схем на офіційні мікрострахові компанії, які регулює держава.

¹⁵ Aristotle B. A. J. Microinsurance in VietNam: Transforming TYM's Mutual Assistance Fund into a Sustainable Provider of Insurance to Poor Women and their Families / B. A. J. Aristotle, C. David-Casis, O. Ma. — RIMANSI, 2008. — 20 p.

Океанія / Південно-Східна Азія. Найбільшого поширення мікрострахування набуло в Індонезії – потужній сільськогосподарській мусульманській країні, що розташована на більш як 17 000 тропічних островів і посідає четверте місце у світі за кількістю населення (понад 245 млн осіб). Половина її мешканців проживає в сільській місцевості, близько 53 % громадян живе менше ніж на 2 дол. США на добу, і виживання залежить від діяльності малих підприємств. Саме тому ринок Індонезії є найбільшим мікростраховим ринком у світі. За оцінками фахівців, в Індонезії близько 15 млн осіб, які є цільовим сегментом мікрострахування і до 2015 р. можуть стати користувачами мікрострахових послуг¹⁶.

Загалом у країні функціонує величезна кількість як формальних, так і неформальних мікрофінансових установ, які надають кредити або є ощадними. Головною є банк “Bank Rakyat Indonesia”, що пропонує кредитування з 1984 р. й надає послуги 27 млн осіб. Такі організації зацікавлені у страхуванні наданих кредитів, саме тому воно набуло поширення.

У 2006 р. в країні працювало 173 страховики (60 – зі страхування життя й 104 – загального страхування), які майже не торкалися проблем малозабезпеченого населення. На сьогодні мікрострахові продукти надаються різними організаціями: найбільшим страховиком країни є “Bumiputera”, представлені міжнародні страховики з Німеччини – Allianz AG, GTZ і з Америки – AIG.

Крім того, діють неформальні механізми “Arisans” – недержавні організації різних форм, що об’єднують робітників, городян, мешканців певного села, жінок або чоловіків, здорових або хворих. Одні з них концентруються на заощадженнях, інші – на початковому інвестуванні бізнесу або на мікрострахуванні. Згідно з правилами “Arisans”, члени об’єднання не мають права на кредит і жодних контрактів/полісів не підписують. Загалом надаються поліси мікрострахування чотирьох типів: страхування здоров’я, весілля, життя, освіти. Перший охоплює витрати родини на лікування (близько 50 дол. США на госпіталізацію), другий – святкування (наприклад, 10 дол. на одруження), третій – відшкодування в разі смерті годувальника (у середньому – 80 дол. США), а також виплату компенсації родині померлого, четвертий – витрати родини на оплату освіти дітей (на рівні 25 дол. США). Якщо “Arisans” концентрується на підтримці бізнесу, то інвестує гроші у створення малих підприємств членів об’єднання (близько 100 дол. США). Середній розмір премій становить приблизно 1 дол. США на місяць. Розмір премій може змінюватися за рішенням голови об’єднання, причому заможніші члени “Arisans” можуть давати більші премії, однак виплата є однаковою для всіх незалежно від розміру премій.

Подібно до Лівану в країні також набуло поширення ісламське страхування “Takaful”. Проте окремого закону про мікрострахування не прийнято.

Досвід Індонезії показує, що мікрострахування може бути ефективним неформальним засобом убезпечення незаможного населення, що групуєть-

¹⁶ Microinsurance: demand and market prospects – Indonesia / Allianz AG, Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit, UN's global development network – public-private partnership. – 2006. – 113 p.

ся за певною ознакою в певній місцевості й пов'язане з величезною територією країни й значною кількістю відносно незалежних територіальних одиниць (островів).

Східна Азія. Яскравим представником регіону, де набуває поширення мікрострахування, є Китайська Народна Республіка (КНР). Провідний страховик у країні пропонує спільні з державою схеми мікрострахування. Наприклад, страхування від паводків є сумісним продуктом уряду КНР і Народної страхової компанії. Воно обов'язкове для всіх жителів басейну річки Янцзи. Згідно з умовами такого страхування уряд сплачує 70 % внесків, власники полісів – 30 %.

На нашу думку, подібний підхід до співпраці мікростраховиків й уряду можна було б запропонувати в Україні, щоб охопити мікрострахуванням незаможні верстви населення, застосувавши адресну державну допомогу.

Останнім часом Азіатський банк розвитку виділив 4,4 млн дол. США на подальший розвиток мікрострахування на Шрі-Ланці, Філіппінах, у Бангладеш та інших країнах. У 2010 р. банк надав 750 тис. дол. США на розвиток ринків мікрострахування в Китаї та Монголії, де проживає більше ніж 200 млн потенційних клієнтів сектору.

Вартість мікрострахового поліса в країнах Азії суттєво коливається залежно від обсягу відповідальності мікростраховика й кількості застрахованих членів родини. Наприклад, в індійських штатах, які реалізовували програми мікрострахування, розмір щорічних страхових внесків становив від 2 до 18 дол. США. Розмір страхового відшкодування теж коливається – від мінімальної суми покриття в межах 50 дол. США до максимальної в межах 1500 дол. США (таблиця).

Т а б л и ц я

Страхове покриття й вартість мікрострахового поліса індійського мікростраховика VimoSEWA, дол. США

Страховий випадок	Страхувальник	Подружжя	Діти	Уся родина
Природна смерть	113	113		
Госпіталізація	45	45	45	
Втрата активів або збиток	227			
Раптова смерть	910	570		
Раптова смерть подружжя	341			
Річна премія	2,3	1,6	2,3	5,7

Джерело : *McCord M. J. Supplying Health Microinsurance: Lessons from East Africa / M. J. McCord // International Journal of Public Administration. – 2007. – Vol. 30. – P. 737–764.*

Отже, досвід країн Азії показує, що шляхи впровадження мікрострахування суттєво залежать від національних традицій, податкових стимулів і юридичного статусу компаній щодо належності до прибуткового або некомерційного виду діяльності. Законодавство більшості країн Азії виокремлює діяльність мікростраховиків спеціальним законом про мікрострахуван-

ня. Такий підхід може бути корисним для України з позицій розроблення спеціального законодавства, що регулюватиме мікрострахову діяльність.

Вивчення досвіду мікрострахування в Азії дає можливість зробити такі висновки:

- здебільшого відбувається трансформація мікрострахування з неприбуткового виду діяльності в діяльність, що має додатну рентабельність;
- більшість країн, де мікрострахування було вдало запроваджено, розробили й імплементували закони, такі як концепції регулювання мікрострахування, які дають можливість мікростраховикам змінювати статус і перетворюватися на звичайних страховиків;
- у деяких країнах для здійснення традиційного страхування страховики (особливо новостворені) повинні обов'язково надавати мікрострахові продукти, що дає можливість охопити соціально незахищені й мало-заможні верстви населення;
- у мусульманських країнах мікрострахування має релігійну спрямованість;
- пріоритетним напрямом є мікрострахування життя й здоров'я кредиторів, котрі мають малу заробітну плату;
- мікрострахування може бути як добровільним, так і обов'язковим (здебільшого набуває поширення добровільна форма);
- мікрострахування може бути ефективним неформальним засобом забезпечення незаможного населення, що групується за певною ознакою в певній місцевості;
- неформальна форма мікрострахування використовується без актуарних розрахунків і часто застосовується без підписання договорів;
- деякі країни не мають обмежень щодо діяльності іноземних мікрострахових організацій на власній території;
- річний розмір страхових внесків (премій) варіює в середньому від 2 до 18 дол. США, страхового відшкодування — від 50 до 1500 дол. США.

Зроблені висновки є теоретичною основою для обґрунтування потреби й пошуку власних шляхів упровадження мікрострахування в Україні.